

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Molenstraat 9

Wervik, West-Vlaanderen

2023H262

ARCHEOLOGIENOTA

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Wouter Van Goidsenhoven

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2023

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	3
1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Synthese	4
1.3 Gemotiveerd advies	5
BIBLIOGRAFIE	13
BIJLAGE	14

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de herinrichting van een bestaande woning en de oprichting van verschillende nieuwbouwstudio's in Wervik. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 1357 m²

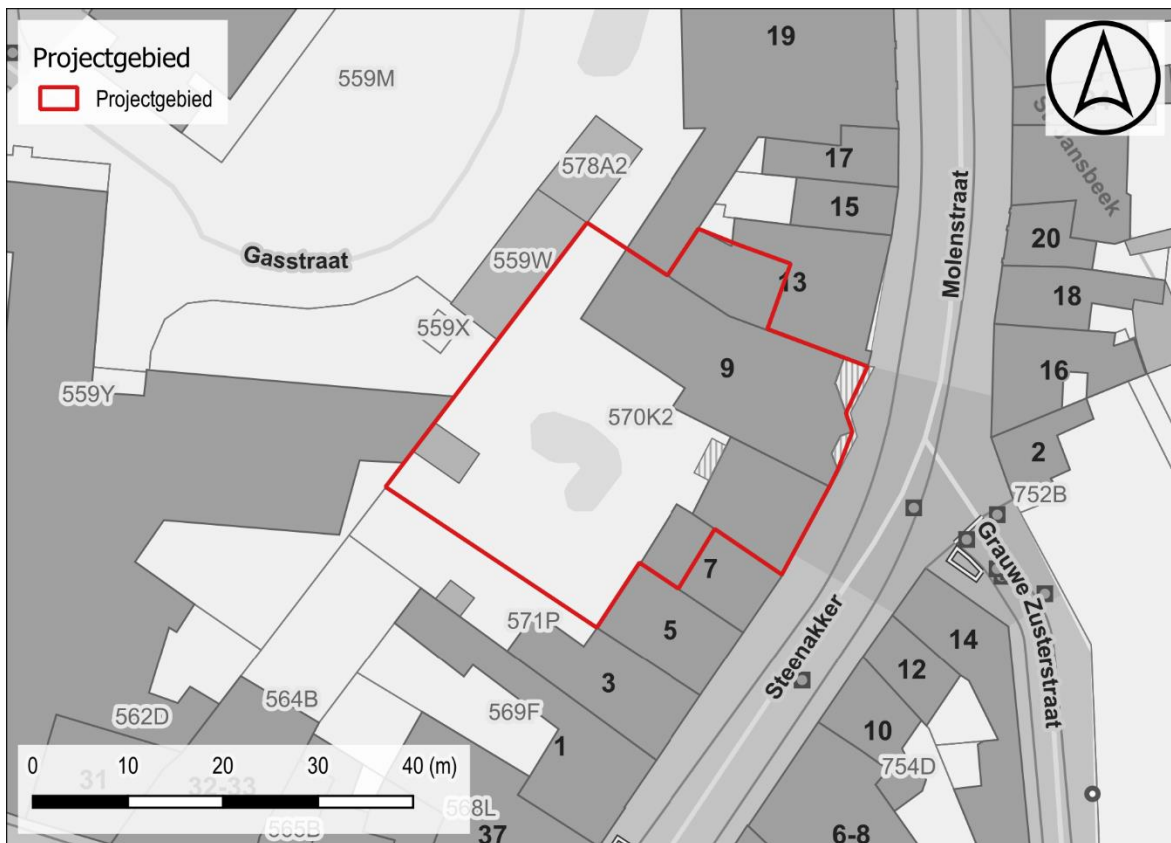
Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Wervik. De huidige archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande werken meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2023H39	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 56589	Y ₁ : 164137
	X ₂ : 56668	Y ₂ : 164194
KADASTER	Wervik, Afdeling 1, Sectie C, nr.'s: 570K2, 570D2	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

1.2 Synthese

De opdrachtgever plant de een gedeeltelijke sloop van de aanwezige bebouwing en de realisatie van een nieuwbouwproject met bijhorende verharding en infrastructuur ter hoogte van Molenstraat 9 te Wervik. Het volledige plangebied is ca. 1357 m² groot en wordt ingenomen door een woning en winkel tegen de straatzijde en een 19^e-eeuwse brouwerij. Onder de woning aan de straatzijde en de achterliggende brouwerij bevindt zich een kelder. Deze ondergrondse volumes hebben een gecombineerde oppervlakte van ca. 255 m². Het overige deel van het plangebied is in gebruik als tuin. Hier is ook een vijver aanwezig. De gecombineerde oppervlakte van de geplande ingrepen bedraagt ca. 850 m².

Wervik is gelegen in de zandleemstreek, en is gegroeid vanuit een nederzetting langs de Leie. De stad situeert zich vermoedelijk ter hoogte van een Romeinse weg of een kruispunt van Romeinse wegen van waaruit een vicus is gegroeid die mogelijk terug gaat op een militair kamp. Het onderzoeksgebied bevindt zich in het noordoosten van de stad. Net ten oosten van het onderzoeksgebied stroomt de Sint-Jansbeek die een 500-tal meter verder zuidwaarts uitmondt in de Leie. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer waarbij de top bestaat uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen of vroeg-Holoceen van het Holoceen. De bodemkaart geeft vanwege de bebouwde toestand geen informatie weer. De locatie op de rand van de Sint-Jansbeek moet ongetwijfeld aantrekkelijk geweest zijn voor rondtrekkende jager verzamelaars. Vanwege de ligging binnen verstedelijkt gebied en aanwezige bebouwing wordt de kans op het aantreffen van in-situ bewaarde artefactensites echter als zeer beperkt ingeschat.

Op het cartografische materiaal is te zien dat het plangebied zich aan de noordelijke periferie bevindt van het historische stadswefsel van Wervik. De vroegste beschikbare bronnen geven reeds bebouwing weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Zowel op de Deventerkaart als het plan van Sanderus is tegen de straatzijde reeds bebouwing weergegeven. Het achtererf lijkt in gebruik als tuinzone. Op de kaart van Ferraris is eveneens bebouwing weergegeven tegen de straatzijde. Op het 19^e-eeuwse kaartmateriaal is het brouwerijgebouw afgebeeld. Gezien de bebouwing doorheen de eeuwen moet ter hoogte van het onderzoeksgebied rekening gehouden worden met een potentieel complexere verticale stratigrafie. Doorheen de sequentie luchtbeelden is weinig evolutie op te merken, vanaf het beeld van de jaren '80 is de huidige toestand duidelijk te herkennen.

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen en indicatoren gekend. Bij quasi elk onderzoek in de historische binnenstad van Wervik worden resten uit de Romeinse periode in kaart gebracht. Naast vondstmateriaal betreft dit voornamelijk diepere kelderkuilen en resten van grotere kuilen die vermoedelijk verband houden met artisanale activiteiten binnen of op de rand van de Romeinse vicus zoals leerlooien, vollen of metaalproductie. De datering van het vondstmateriaal wijst op een aanwezigheid sinds de vroege-Romeinse periode. Naast deze Romeinse vondsten zijn in de binnenstad ook resten van wonen en werken sinds in de middeleeuwen in kaart gebracht. Ook bij metaaldetecties en toevalsvondsten binnen Wervik zijn meerdere objecten van Romeinse ouderdom gerecupereerd. Vermoedelijk gaat de stad echter terug op een veel oudere nederzetting. Bij onderzoek in de stad zijn ook vuurstenen artefacten gerecupereerd hetgeen toch in die richting wijst. De terrassen langs de Leievallei en de hogere opduikingen binnen het alluvium moeten een aantrekkingskracht hebben gehad op gemeenschappen sinds het finaal paleolithicum en mesolithicum.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De verwachting bestaat uit resten van vroegmoderne, middeleeuwse of oudere bewoning in de vorm van bodemsporen of grondvaste resten zoals funderingen of vloeren. Vanwege de aanwezige bebouwing en de mogelijk complexere verticale stratigrafie wordt een proefputtenonderzoek als meest geschikte onderzoeksmethode beschouwd om eventueel aanwezig erfgoed in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten.

1.3 Gemotiveerd advies

In deze sectie volgt een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen. Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is. Na dit gemotiveerd advies volgt het concrete programma van maatregelen voor project Wervik-Molenstraat 9.

1° de volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek:

Alle nuttige en noodzakelijke onderzoeken werden uitgevoerd.

2° de aanwezigheid van een archeologische site:

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied beduidend is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan onderstaande afgeleid worden:

-Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Wervik.

-De oudste beschikbare cartografische bronnen geven reeds bebouwing weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Vermoedelijk was het terrein reeds bebouwd in de middeleeuwen.

3° de waardering van de archeologische site:

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat er mogelijk een site met een complexe stratigrafie kan verwacht worden. Gezien de aanwezigheid van historische bebouwing vanaf zeker het midden van de 16e eeuw, zijn verdere onderzoeksfases noodzakelijk om een inschatting te kunnen maken inzake de aanwezigheid van archeologisch erfgoed ter hoogte van het projectgebied. Er kunnen immers altijd oudere fasen van bebouwing, maar ook randstructuren als waterputten, beerputten, artisanale kuilen, bijgebouwen of andere structuren, voorkomen op de achtererven van deze historische bebouwing.

4° de impactbepaling:

Indien zich archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied bevinden, zijn deze mogelijk bedreigd door de geplande werken.

1.3.1 Afweging onderzoekstechnieken

Rekening houdende met de criteria uit de Code Goede Praktijk (CGP), hoofdstuk 5.2, werd de noodzaak tot verder vooronderzoek afgewogen:

- Archivalisch onderzoek: Bijkomend archivalisch onderzoek is in dit stadium van het onderzoek niet van toepassing. Aan de hand van het historisch kaartmateriaal is een duidelijk beeld verkregen van het onderzoeksgebied. Bijkomend bronnenonderzoek zal niet leiden tot meer inzicht inzake archeologisch erfgoed of een verfijnde onderzoekstrategie.

- Landschappelijk bodemonderzoek Cfr. CGP 7.3: Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is er geen specifieke verwachting naar een bewaarde paleobodem. Om die reden wordt er geen landschappelijk booronderzoek uitgevoerd.

- Geofysisch onderzoek Cfr. CGP 7.4: Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie

van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Veldkartering Cfr. CGP 7.5: Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing .

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek Cfr. CGP 8.4 en 8.5: Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen. Er is, vanwege de aanwezige bebouwing, geen verwachting inzake in-situ bewaarde artefactensites.

- Proefsleuven en proefputten Cfr. CGP. 8.6: Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe verticale stratigrafie kan verwacht worden, met het voorkomen van puinpakketten, ophogings- en cultuurlagen, funderingen, vloeren, enz. in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten de enige geschikte onderzoeksmethode om het projectgebied archeologisch te evalueren. Uit het bureauonderzoek kan afgeleid worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied beduidend is. Een onderzoek met behulp van proefputten kan duidelijkheid verschaffen omtrent de effectieve aanwezigheid van archeologische resten en de impact die de geplande ingrepen hierop kunnen hebben.

De aanbeveling werd getoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

-mogelijk: De uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel niet mogelijk. Werken zullen uitgevoerd worden na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning en na afbraak van het gebouwenbestand.

-nuttig: Er zijn geen argumenten om aan te nemen dat het terrein dermate verstoord is dat een prospectie niet zinvol zou zijn. De proefputten brengen het archeologisch potentieel van het projectgebied in kaart. Hierop kan een gedegen beslissing genomen worden in functie van een eventueel verder onderzoek.

-schadelijk: Gelet op de aard van de werken, is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd. Een onderzoek door middel van proefputten is, rekening houdende met het groot archeologisch potentieel van het projectgebied, de enige goede manier om een inschatting te maken van het archeologisch bodemarchief.

-noodzakelijk: Eventueel aanwezige archeologische relictten zijn door de geplande werken bedreigd.

1.4 Programma van Maatregelen

1.4.1 Afbakening

Het advies heeft betrekking op de volledige zone waar bodemingrepen worden uitgevoerd (ca. 850 m²).

1.4.2 Onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen)

Bij het uitvoeren en uitwerken van de archeologische prospectie moeten minstens volgende vragen beantwoord worden:

- Hoe diep bevindt zich het archeologisch niveau?
- In hoeverre is het plangebied verstoord?
- Hoeveel archeologische niveaus kunnen onderscheiden worden?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en structuren?
- Welke specifieke activiteiten (bewoning, ambachtelijke activiteiten) hebben binnen het onderzoeksgebied plaatsgevonden?
- Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor?
- Passen deze in de historische context van de locatie?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?
- Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van begravingen? Wat is het aantal geschatte individuen?
- Moet er, op basis van de archeologische resten en na confrontatie met de geplande werken, een vlakdekkend vervolgonderzoek plaatsvinden? Wat is de ruimtelijke

afbakening van het vervolgonderzoek? Welke vraagstellingen dienen geformuleerd worden voor een vervolgonderzoek?

1.4.3 Methode en strategie

Het onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van ca. 850 m². Het archeologisch vooronderzoek gebeurt in uitgesteld traject. De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden.

1.4.3.1 Randvoorwaarden afbraak gebouwenbestand

Het onderzoek gebeurt in uitgesteld traject. Het af te breken gebouwenbestand moet afgebroken worden tot op niveau van het maaiveld alvorens het archeologisch onderzoek van start gaat. Er dient nadrukkelijk beklemtoond te worden dat aan de sloop duidelijke voorwaarden verbonden zijn. Bestaande vloeren op het gelijkvloers worden enkel uitgebroken onder begeleiding van een archeoloog. De funderingen onder het straatniveau worden niet verwijderd of op andere manieren gemanipuleerd. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige kelders, citernes of andere ondergrondse structuren, die nu niet gekend zijn en aan het licht zouden komen bij de afbraak. Verder moet op dergelijke manier te werk worden gegaan dat het vrijgekomen terrein niet of in zeer beperkte mate betreden wordt door zwaar materieel als dumpers en graaf- en breekmachines.

1.4.3.2 Prospectie met ingreep in de bodem

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek door middel van proefputten, gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om het plangebied archeologisch te evalueren. Het onderzoek moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Specifiek wordt verwezen naar hoofdstukken 8.6.1 en 8.6.3 van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0). Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

In totaal worden 3 proefputten aangelegd ter hoogte van de geplande werken. Dit komt neer op 48 m² of 5,6% van het plangebied.

Proefput 1 (4m x 4m): Deze proefput ter hoogte van de nieuwbouw in het noordwesten van het terrein ingeplant.

Proefput 2 (4m x 4m): Deze proefput wordt ter hoogte van de bebouwing en geplande liftput tegen de straatzijde ingeplant.

Proefput 3 (4m x 4m): Deze proefput wordt ter hoogte van de nieuwe geplande putten ingeplant.

Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (© Geopunt).

Indien de onderzoeksvragen op basis van bovenstaande proefputten niet afdoende kunnen beantwoord worden, dan kan de uitvoerende erkende archeoloog er tijdens het veldonderzoek voor opteren om extra proefputten of proefsleuven aan te leggen, of de bestaande putten uit te breiden, om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. In elke proefput wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht tot op moederbodem (indien nodig door middel van een boring). Het aantal vlakken en de aanlegdieptes worden tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. In het geval van diep uitgegraven contexten zoals bijvoorbeeld waterputten worden de uitgravingsdieptes aan de hand van boringen achterhaald. Bij het aantreffen van resten van ambachtelijke activiteiten moet indien nodig een specialist geraadpleegd worden. Een selectie van het sporenbestand moet onderzocht worden om uitspraken te kunnen doen in functie van een vervolgonderzoek. De kwetsbare sporen worden afgedekt. In elke proefput worden minstens twee profielwanden geregistreerd in functie van de stratigrafische opbouw. Elk vlak wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van metalen voorwerpen met behulp van een metaaldetector. De geldende veiligheidsvoorschriften worden ten allen tijde gerespecteerd. Zo moet de omvang van de proefput zich evenredig verhouden tot de diepte van het aanlegvlak. Indien noodzakelijk wordt gewerkt in trappen en wordt de proefput uitgebreid.

1.4.3.3 Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten

De prospectie wordt als succesvol beschouwd indien alle waargenomen archeologische sporen op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en de nota wordt opgeleverd. De uitvoering van het archeologisch onderzoek gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog.

1.4.3.4 Risicofactoren

Uitvoerend personeel dat werkzaamheden uitvoert in de nabije omgeving van een draaiende graafmachine moeten visueel duidelijk herkenbaar zijn.

1.4.3.5 Competenties

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider, deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen en heeft bij voorkeur een goede kennis van de (post) middeleeuwse periode. Minimaal heeft hij/zij 2 jaar opgravingservaring in stedelijke contexten, aangetoond via CV.

- één assistent-archeoloog, hij/zij heeft minstens 1 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de prospectie indien deze expertise intern niet beschikbaar is. Deze specialist beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen de stad Wervik in het bijzonder.

Indien stoffelijke resten worden aangetroffen wordt het team bijgestaan door een fysisch antropoloog.

Het projectteam wordt tevens bijgestaan door een aardkundige. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren.

1.4.3.6 Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Niet van toepassing

KAARTMATERIAAL

Niet van toepassing

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (© Geopunt).....	10

